

80 godina

od 1. kongresa žena

(od 16. do 18. oktobra 1943.)

Vera Osolnik Klopčič

»Narod, koji ima takve žene, ne može propasti«

— Savezni major William Jones,
na Kongresu u Dobrniču, oktobra 1943.

Uvod

U današnje vrijeme brzih promjena i svakodnevne žurbe, čini se da su neki uspjesi na temu ljudskih prava, pa i očuvanje prava žena, razumljivi sami po sebi i često svima nama manjka vremena i prave volje za refleksiju o postignutom u prošlosti.

Ipak nam samo pogled na prošla vremena omogućuje razumijevanje sjećanja i veličinu događaja u našoj današnjici, hrabre žene su u prošlosti morale preći brojne prepreke i suprotnosti da su uspjеле izboriti pravo sudjelovanja i iznošenja svojih pogleda u javnom životu. Pokret za ženska prava je dio povijesti općih ljudskih nastojanja za prava, demokraciju i poštivanje drugačijih. Obuhvaća uspjehe za priznavanje političkih prava ženama, opća prava na školovanje, do zaposljavanja odnosno do rada (pritom i do jednakih plaće), do jednakog učešća u javnom životu svakoga društva, a ujedno i gorka iskustva u okviru kršenja tih prava.

U svim važnim vremenima novije povijesti žensko gibanje je jačalo i bilo prisutno kroz radničko i narodno-oslobodilačko gibanje, kroz ekološki pokret, akcije protiv nasilju, itd. kao ravnopravni, jak i efikasan dio tih pokreta. Nastale su legende o aktivistkinjama tih pokreta koje su kao povijesne ličnosti obilježile svoje vrijeme. Kao po nepisanom pravilu, ta se je ravnopravna uloga izgubila nakon postignutih rezultata ili po postignutim pobjadama – žene su u većini ostale na margini tih događaja. U drugom svjetskom ratu (1941–1945) slovenske žene su aktivno sudjelovale u narodnooslobodilačkom ratu (NOB)

protiv agresora i okupatora. Pomagale su suborcima u teškim borbenim vremenima, u vrijeme velike opasnosti i prijetnji slovenskom narodu, ujedno su se organizirale kao opštenarodni politički pokret, kao slobodno misleća, miroljubiva i vezivna životna sila.

Područje današnje Slovenije su agresori podijelili na tri okupacijske zone (kasnije se dijeljenju priključila i NDH). Ciljevi okupatorskih vlasti su bili uništavanje i iskoristištanje te otuđivanje od identiteta slovenskog naroda. Sa svojim kolaborantima tuđi su okupatori uništavali slovenski narod, iskorjenjivali slovenski identitet, jezik i kulturu. Na području pod okupacijom fašističke Italije je slovenski jezik bio u vrijeme fašizma, još pred izbijanjem rata strogo zabranjen, kako u školi tako i u javnom životu, zabranjeno je bilo čak davanje slovenskih imena djeci, slovenska prezimena su potalijančili / više 200.000/. Slovensku riječ su domaćini očuvali kroz pjevanje narodnih i crkvenih pjesama. U zoni pod njemačkom okupacijom (Treći rajh) je prijetilo slovenskom narodu ponjemčenje ili progon sa domaćih ognjišta. U početku drugog svjetskog rata su počele deportacije Slovenki i Slovenaca u nacističke koncentracijske i uništavajuće logore (više od 60.000). U Aušvic je bilo deportirano 2346 Slovenki i Slovenaca, više od polovice se nikada nije vratilo. Iz više slovenskih pokrajina su već na početku 2. svjetskog rata bile brojne slovenske porodice, planirano protjerane iz svojih domova samo zato jer su bili Slovenci (predviđeni broj 243.000 se je smanjio na 80.000 protjeranih zahvaljujući partizanskoj borbi); oduzet im je bio sav imetak. O tome pričaju brojne tragične zgodbe slovenskih protjeranih, dokumentarno gradivo čuva posebno Društvo izgnancev 1941-1945 i Muzej slovenskih izgnancev u Brestanici.

Prije više od deset godina, je Silva Jereb u publikaciji o ženama u narodnooslobodilačkoj borbi, između ostalog napisala da je okupacija značila poseban pritisak na slovensku samobitnost, na slovenski jezik i kulturu. Upravo rad u kulturi u toku NOB, je bio organsko nastavljanje predratnog kulturnog stvaralaštva na cijelom slovenskom prostoru, bio je znak nepobjedivog stvaralaštva i time stalnog narodnog htijenja, živjeti i preživjeti. U tom procesu

očuvanja stvaralaštva kao i slovenske identitete i kulture, su aktivno sudjelovale osvještene slovenske žene – pjesnice, književnica, operne pjevačice i balerine.

Prvi kongres žena

Slovenske žene su se u ratno vrijeme organizirale kao politički subjekt, pripremile su prvi kongres Slovenskog antifašističkog vijeća žena (SPŽZ/AFŽ), koji je bio u Suhoj krajini u Dobrniču od 16. do 18. oktobra 1943. To su značajne aktivnosti u slovenskom i evropskom prostoru. Skupilo se 180 žena delegata koje su došle sa svih krajeva naše domovine. Neke nisu mogle doći u Dobrnič jer su putevi bili zatvoreni zbog rata, vojnih operacija, okupatorskih međa, brana i prepreka. Za predsjednicu je bila izabrana Angela Dovč Ocepek, za sekretaricu Mara Rupena Osolnik, u rukovodstvo saveza Marija Draksler - Marjana, Dana Mišigoj (Kozak), Helena Puhar, Mica Šlander i Zima Vrščaj - Holy. Delegatkinje su se skupile da bi ocijenile i usmjerile svoje djelovanje te postavile ciljeve za budućnost, za dobro

Slika 1: Spomen ploča na zidu Doma kulture u Dobrniču (foto: Enver Palalić)

svih, za kraj rata i za pobjedu nad okupatorom, odnosno fašizmom i nacizmom. Kongres je održan u domu kulture u Dobrniču. Na vanjskoj strani zida doma je uklesana spomen ploča koja je posvećena tom događaju (slika 1).

Slika 2: Spomen soba prvog kongresa SPŽZ (foto: Enver Palalić)

Dokumenti, materijali i lični predmeti učesnica kongresa se čuvaju u spomen sobi prvog kongresa, nalazi se na prvom spratu doma kulture. Gradivo je prije više godina stručno uredio Muzej novejše zgodovine. Na povišenom obrubu zida pod stropom sobe su upisana imena svih delegatkinja prvoga kongresa (slika 2).

Kod sjećanja na prvi kongres SPŽZ, na veliki rad i trud te na hrabrost učesnica kongresa, potrebno je odlučno naglasiti politički značaj organiziranja žena za očuvanje slovenstva i visok nivo savjesti delegatkinja o značaju planiranja budućnosti na svim područjima društvenog života uz sudjelovanje sa srodnim gibanjima i organizacijama u domovini i u svijetu. To im je priznao i savezni predstavnik u Glavnom štabu partizanskih jedinica, britanski major William Jones u danas znanoj rečenici: »Narod koji ima takve žene, ne more propasti«. Uz to se sa velikom zahvalnošću sjećamo delegatkinje i svih stanovnika Dobrniča koji su u vrijeme rata primili delegatkinje i tako omogućili rad prvog kongresa, a poslije kraja rata aktivno sudjelovali pri očuvanju časnog sjećanja na prvi kongres. Brojne domaćinke iz Dobrniča i okolice su aktivno sudjelovale na pripremi kongresa, neke su i same bile delegatkinje.

Prvi kongres je imao i bogat kulturni program. U sklopu kulturnog programa su bili dramski ulomci, recitacije, pjevački i plesni nastupi nadarenih umjetnica i umjetnika.

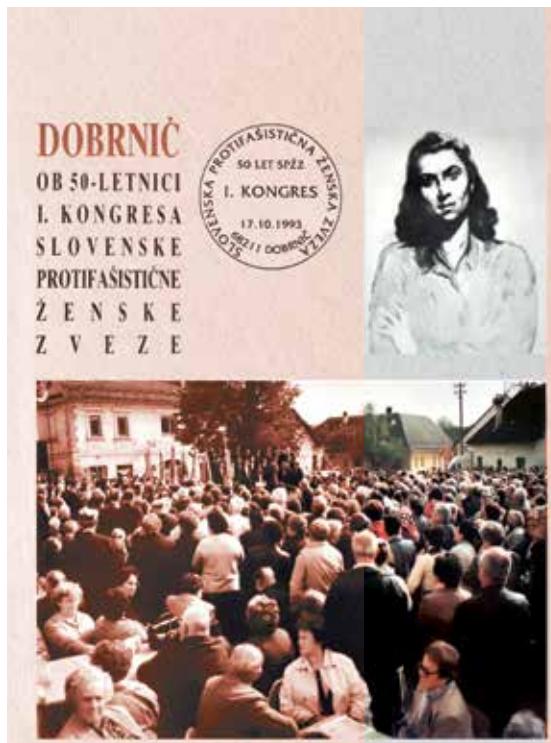
Na 50. godišnjicu sjećanja na prvi kongres SPŽZ je bila pripremljena posebna brošura o prvom kongresu (slika 3).

Kao što je vidljivo iz sabranog gradiva o prvom kongresu i gradiva objavljenog u publikaciji uz 50. godišnjicu SPŽZ su na pozornici u Klopčičevi drami »Mati« nastupili: Ema Starc, Vladoša Simšić, Jože Tirani, Jože Gale i Stane Česnik. Vera Hreščak je recitirala Kajuhovu pjesmu *Sini moji, fantje moji zlati*. Priznane umjetnice sestre Stritar – Bogdana, Zdenka i Nada – su u tercetu bile pratnja muzičkom djelu, Marta Pavlinova - Brina je plesom osvježila priredbu. Muzički dio je vodio Franci Šturm, glumački dio Ivan Jerman. Scenario je pripremio Dušan Povh. Skoro svi su bili članovi Ljubljanske drame i opere.

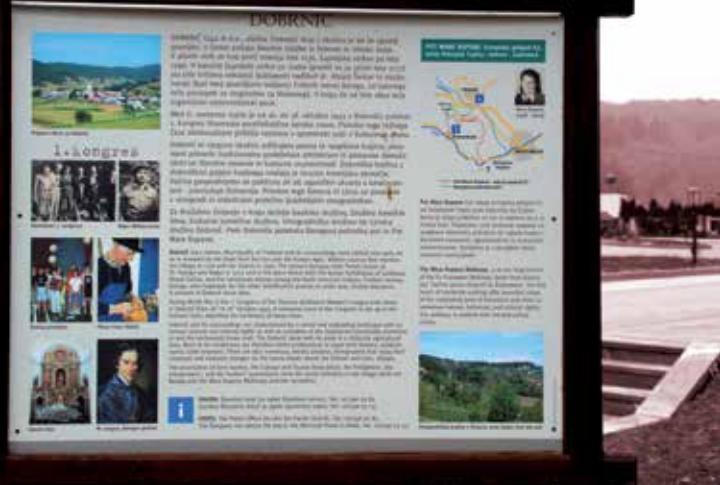
Sjećanja na kongres

Svake godine je u Dobrniču proslava i sjećanje na taj događaj, na višestruki značaj i ulogu žena u Sloveniji, organizira ga Društvo Dobrnič, Udrženje boraca za dostignuća NOB Trebnje i općina Trebnje. To je najbrojniji ljetni zbor slovenskih žena. Pridružite se!

Na dan proslave, zajedno sa Kulturno turističkim društvom Dobrnič iz Dobrniča, organiziramo hod po dijelu Evropske pješačke staze E7, zove se »Pohod po putu Mare Rupene«. Mara je bila prva sekretarica SPŽZ, ostala je odana toj ideji cijeli svoj život. Ideju za pješački put i poimenovanje po Mari Rupeni su (2002) dale dr. Maca Jogan i dr. Ana Barbič, prvo hodanje sa brojnim sudjelovanjem je bio na 60. godišnjicu organizovanja prvog kongresa (2003).

Slika 3: Naslovica brošure ob 50. godišnjici prvog kongresa SPŽZ

Slika 4: Informativna tabla u centru Dobrniča (foto: Enver Palalić)

Ostvarivanje zamisli za hod i njegovo uključivanje u Evropski pješački put je bilo moguće uz dobro sudjelovanje Kulturno turističkog društva Dobrnič i zavoda RS za šumarstvo (filijala Novo Mesto).

Obavijest i osnovne informacije o prvom kongresu i hodu Mare Rupene se nalaze i na oglasnoj ploči u centru Dobrniča (slika 4).

Godine 2023. se u Dobrniču na proslavi povodom 80. godišnjice prvog kongresa Slovenskog protufašističkog ženskog saveza (SPŽZ) prisjećamo tog događaja i hrabrosti požrtvovanih delegatkinja, sa željom po očuvanju postignutih ravnih poštovanja prava žena u slovenskom prostoru i pozivom takvom daljem sudjelovanju.

Vizija prisutnih na kongresu je bila sloboda, bolji život za sve, otpor nasilju, krivicama, ponižavanju te zavezano vrijednostima humanizma i ljudskog dostojanstva za sve.

To je idejna osnova i za rad Društva Dobrnič i svih nas za budućnost.

Sjećanja na osnivački kongres SPŽZ u Dobrniču

Prije dvadeset godina sam, (10. februara) pripremila anketu za prisutne na osnivačkom kongresu SPŽZ, sa idejom da bi o 60-godišnjici tog važnog događaja od, tada još živih prisutnih na kongresu, saznali malo više o prilikama u kojima su bile izabrane za delegatkinje, o njihovom putu u Dobrnič, o dešavanjima te uopšte o atmosferi na kongresu, o odjecima rasprava i zaključaka na njihovo kasnije djelovanje u vrijeme NOB. Mada je vremenska udaljenost više ili manje okrnjila neke detalje u njihovim sjećanjima, najvažniji utisci su ostali čvrsto urasli u njihovu svijest. Iz zapisa, njihovih odgovora koje su poslale na Društvo Dobrnič lakše je stvoriti predstavu kako je bilo u tom teškom vremenu. Ta predstava je povjesna konstanta koja je radi originalnih ispovijedi učesnica vrijedna poštovanja tako uz 80. godišnjicu kao i na svim budućim godišnjicama.

Put u Dobrnič

»Na zbornom mjestu (Bloke) smo sjele na seoska kola (lojtrnike) sa daskama na sjedištim, vozač je imao upregnuta dva konja. Vozili smo se kroz kočevske krajeve, mimo zapaljenih kuća u kojima su živjeli »kočevski Nijemci«. Među nama i u nama je bila briga i nekakav strah jer nas je sve vrijeme preletavao helikopter nazvan Rupnikova roda. Zbog naše sigurnosti je vozač nekoliko puta skrenuo pod drveće. Kada smo došli do rijeke Krke nas je vozač iskrcao. Sjećam se da je bio problem preći preko rijeke, ne sjećam se zašto. Poslije smo išli pješke prema Žužemberku, neko nas je vodio.« (Marija Štritof)

Drugim putem je došla Pepca Perme:

»Iz Muljave nas, približno deset žena delegata, krenulo s konjskom zapregom na lojtra kolima. Znam da su među nama bile drugarice iz Znojil (Bregarjeva

mama) Vehov, Muljave Krškog sela i Gabrovičca. Na put smo krenule ujutro /.../ i po cesti mimo Krke, Zagradca i Žužemberka i stigle na Dvor. Tu su nas pričekali partizani i njihove straže, zatim smo put nastavili u sam Dobrnič.«

Neke delegatkinje nisu mogle učestvovati na kongresu jer su ih zadržali okupatorski vojnici i »beli«, kao što je to doživjela Vekoslava Erman (udata Urbas) koju je skupa sa ocem skoro ubio »beli« na dvorištu pri Jerčki. »Otac je došao iz partizana sa odpusnicom i bio tek dva dana kod kuće. Pred nama su stala Nijemac-Kočevan i ,beli' oficir, oko nas cijeli vod vojnika sa uperenim puškama u nas.«

Anica List je kao aktivistkinja OF još pred kongresom imala veliki zadatak, trebalo je u trebanjskom području »organizirati konferenciju u naselju Nemška vas. Dvorana je bila puna žena koje smo se međusobno dogovorile o kongresu; da ćemo se tamo sresti i govoriti o svojim iskustvima, o akcijama. Žene su bile kurirke od sela do sela, skupljale su hranu, prale partizanima. /.../ Po našem kurirskom putu smo poslali rezoluciju o kongresu svim saveznicima, naše aktivistke se dovele majora Jonesa delegata engleske misije. Trebalo je reći svijetu, ko smo i šta radimo.«

Kako je bilo u Dobrniču i na kongresu

»U Dobrniču su nas dočekali domaći aktivisti i naselili po seoskim kućama. Ponoći, kad smo se okupili u dvorani seoskog doma i slušali delegatkinje od kuda su sve došle, skoro da se nije moglo vjerovati da je uz sve njemačke i domobranske zasjede nešto tako moguće«, sjećala se Olga Majcen.

Anica List: »Sam kongres se odvijao u potpunoj tajnosti. Čak ni izabrane žene delegati nisu znale gdje će biti kongres kada su kretale na put. Morale su vjerovati vodičima i kuririma. Susretale smo se tako gradske kao i seoske žene i djevojke. U početka smo se gledale malo sumnjičavo, a onda smo vidjele da isto mislimo, da se svaka od nas na svoj način i najbolje što možemo, borimo za istu stvar.«

Za sigurnost su brinuli partizanski borci (zaštitni rod), koji je partizanka Dragica Rome, mada duplo opterećena jer je »pored brige za ranjenike, prala i šivala za cio bataljon«, izabrala u zboru svoje čete »petnaest najkršnijih

momaka/.../(pobrinula se da su svi lijepo obučeni i uređeni.« Time je pripomogla općem dobrom raspoloženju na kongresu, »svi su bili prijazni, nasmijani kao da je već stigla sloboda. Imali smo neizmjernu vjeru u slobodu.«

Neposredno se dolaska na kongres, događao se po noći, sjećala Slavka Vidrih:

»Kada smo došli je dvorana bila puna puncata, pozornica je bila osvijetljena, ostatak dvorane je bio u polumraku. Otišli smo na galeriju, tamo je bilo nekoliko ljudi-partizana. Atmosfera je bila prekrasna. Djelomično se sjećam pozdravnog govora Šlandrove Mice i Mare Rupene. /.../ Dobro se sjećam majora Jonesa, bio je mali, sitan čovjek. Nastupale su dobre govornice, mada su bile jednostavne žene. Najviše nas je iznenadila Ivančićeva mama iz Gore kod Sodražice koja je već tada pokopala tri sina. Bila je sitna sa crnom maramom na glavi. Govornice su nas bodrile da ne prestajemo raditi, da se ne predajemo i da nikada ne pokažemo neprijatelju da nas je pogodio. Sjećam se da je Jones tada rekao da narod koji ima takve žene ne može propasti. /.../ Ti govoris u nam dali nadu i hrabrost.«

Pažnje vrijedni, trajnog poštivanja i vrijedni imitacije su bili odnosi među učesnicama na kongresu, kojih se Pavla Arhar ovako sjećala:

»Među učesnicama na kongresu su bili odnosi vrlo drugarski i nije bilo razlika među takozvanim vodećim i 'običnim' delegatkinjama, imale smo jednakе uloge, /.../ prije svega to da smo izborile pravo glasa i time jednakopravni položaj sa muškarcima. Imala sam osjećaj da smo žene isto tako potrebne da pripomognemo za oslobođenje naše države, kao što su potvrđili referati koje su imale učesnice iz drugih dijelova Slovenije i Jugoslavije i inozemstva.«

I kakve su bile posljedice kongresa?

Kongres je potvrdio dotadašnji rad žena u pozadini i u borbenim redovima, prvenstveno je podsticao masovno organiziranje u borbi za oslobođenje.

Dora Čepeljnik Pakiž je sažeto zapisala:

»Svakako je kongres imao veliki odjek u cjelokupnoj javnosti, praktično je tek poslije počela velika aktivnost i dokazao je veliko jedinstvo i samosvijest žena i djevojaka. Razni govoris i diskusije su bili objavljeni u tadašnjoj našoj literaturi, koji su bili Slovenski poročevalec, Naša žena, Mladina, i neke zidne

novine vodova NOV. Kongres je svakako dokazao veliko jedinstvo, ne samo žena i djevojaka već svih dobrih ljudi bez obzira na političko opredjeljenje ili vjeru. Nakon kongresa je u svakom rejonskom, okružnom odboru OF po jedna drugarica ili drug zadužena za organizaciju SPŽZ i počeli su organizirati odbore koji su bili uključeni u odbore OF. Stvarno je poslije kongresa krenula velika aktivnost i masovnost među ženama.«

»Pratilo ih je isto mišljenje i jedini cilj: pobjeda nad okupatorom i domaćim izdajicama te nada za ljepšu budućnost,« je sadržajno završila svoje uspomene na kongres Jožefa Perme Trontelj.

Zaključak

Istina, bilo je veoma teško, zaista je bilo potrebno puno hrabrosti, neustrašivosti, snalažljivosti, suošjećajnosti do onih koji trpe, čvrste nade da sloboda nije samo abstraktna misao. O svemu tome nas uvjeravaju sjećanja učesnica. Neka bude taj mali mozaik sjećanja u djelićima vidno znamenje na zidu povijesti i poklon svim protufašističkim aktivistkinjama, našim prethodnicama uz 80. obljetnicu ustanovljavanja Slovenskog protufašističkog saveza žena /SPŽZ/.

Nekoliko misli o historijskom razvoju ženskog gibanja na Slovenskom

Ove godine će se navršiti osamdeset godina od kada su se žene na Slovenskom prvi put politički zajednički organizirale. Kako je taj događaj odjeknuo kroz 80 godina je potrebno na neki način kritički sagledati. Za početak možemo mirno zaključiti da je historija žena bila i još je uvjek u drugom planu. Imamo cijeli niz povijesnih kronika gdje je potpuno prezrta, npr. u fotografskoj slovenskoj kronici 20. vijeka nema niti jedne fotografije žena. Jednaka je statistika spomenika koji su nastali za period NOB-a i svjedoči manje nego postotak spomenika posvećenih ženama.

Zato ne čudi da na 80. godišnjici 1. kongresa Slovenske protifašističkog saveza žena – SPŽZ (poslije Antifašistička fronta žena, AFŽ) – imamo samo skoncentriran upogled na taj događaj, koji je svakako izuzetak ne samo u evropskoj nego čak svjetskoj povijesti, ne po pojavljivanju nego po svom sadržaju i odlukama koje su donijeli i koji ustvari odjekuju u Sloveniji i danas. Danas bilo kakva interpretacija događaja se predstavlja kao neki diktat iz komunističkih lugova. To bi bilo naravno ispravno ako bi povijest bila samo diktat vodećih sila, ne rezultat sukoba između društvenih aktera koji imaju različite interese u datim okolnostima i u datom vremenu. Ujedno pa teorija diktata objašnjava događaje kao nešto nametnuto, ne pokazuje ljude, sada žene koje su bile osobe iz mesa i krvi.

Slovenske žene su se počele politički buditi u vrijeme narodnih vijeća – »tabora«, a aktivno su počele raditi u javnosti u početku 20. vijeka, najprije u urbanoj okolini oko Trsta i Ljubljane pa i Maribora. Ako pažljivije pogledamo, Tržačanke su djelovale u kulturnoj sferi, Ljubljjančanke su više isle u operativu (1901. su ustanovile Splošno slovensko žensko društvo), Mariborčanke u narodnu odbranu. Šta danas znači politički je nešto potpuno drugo nego što je značilo za sve ljude, posebno za žene prije sto godina. Čovjek živi u tri dimenzije: ja-

osobno, ja s mojom bližom okolicom, te ja u društvu, što znači izlazak u javni prostor. Samo u urbanoj okolini su bili za ženske, pored kuće i crkve i drugi javni prostori gdje su mogle ulaziti, npr. rad van kuće, trgovine, obrtne radionice, tvornice, škole, kazalište, javne priredbe itd.

Ako je bio tadašnji fokus slovenskih »sufražetinja« žensko izborno pravo, moramo znati da je to vrijeme bilo bukvalno nesklono ženama. Tko se ne sjeća paljenje Cankarove knjige *Erotike*? Slijedi primitivna vika oko Prešernove muze... Ženska očekivanja su bila poražena, protivili su im se kako klerici tako i političari, muški. Žensko pravo glasa je bilo samo u snovima, koja je probudila svijest da je ženama potrebno obrazovanje, time bi se digla savjest budućim rodovima. Tu naprednu osvještenost gradskih naprednih žena je prekinuo prvi svjetski rat, koji je preusmjerio, što se tiče ženskog gibanja – i ako smo sarkastične: ne pa muškog patrijarharnog grabežljivog mišljenja prisvaja si sve i svakog – tok povijesti.

Žene koje su se angažirale u socijaldemokratskim strankama, naime negdje drugo im je politička mogućnost bila onemogućena, bile su u prvom svjetskom ratu izdane jer su sve socijaldemokratske stranke prešle na stranu svojih nacionalističkih država. To je bio razlog da se je Ivan Cankar sa gorčinom oprostio u svom predsmrtnom predavanju *Slovenska kultura, rat i radnici* od te i takve socijaldemokratske vizije. Svoj političk put je povezao sa novim radničkim gibanjem, koji još nije bio oblikovan, umro je prije. U tom svom predavanju je posvetio posebnu ulogu kulturi i ženama.

Ženske su u prvom svjetskom ratu počele preuzimati plaćane radove odsutnih muških koji su se išli boriti. To je bila prva stepenica na ulazu u javni prostor. Radnice u Petersburgu su u proljeće 1917. masovno demonstrirale i time pridobile, još u carskoj Rusiji, pravo glasa. S oktobarskom revolucijom je socijalna demokracija, do kraja drugog svjetskog rata skoro svuda gdje su imali demokraciju djelovala kao stranka na strani. Na njeno mjesto je s jedne strane ušao komunizam, na drugoj strani se razvio fašizam, nacizam te autokratski režimi koji su dosljedno ograničavali slobodo političkog udruživanja i djelovanja.

Poslije prvog svjetskog rata su se ženama donekle otvorile bolje mogućnosti pri obrazovanju, izboru zvanja, izboru svog životnog puta i slično, mada moramo

znati da je bilo preko 60% stanovništva na selu koje je bilo katolički patrijarhalno, što je značajno ograničavalo ženama život. Tako na Slovenskom, slabije je bilo drugdje po kraljevini, jer je Jugoslavija bila sastavljena iz dijelova koji su se puno razlikovali u svom kulturnom i privrednom razvoju. Veoma je teško povezati žene iz svih različitih okolina. Postojao je i strah da će u novoj državi prevladati pravna regulativa koje bi ženama odredio slabiji socijalni i društveno-pravni položaj, kao što su ga imale žene u austro-ugarski državi

Iz perioda pred 1. sv. rat i poslije imamo jaku ženu političarku, učiteljicu, borku za ženska prava iz redova socijaldemokratije, ona je bila med ustanoviteljima komunističke partije – **Alojzijo Štebi**, 1883–1956 (bila je prototip za Cankarovu Lojziko u Hlapcima). Prisutna je bila na raspuštanju prve internacionale, gradila je svoju politiku na odbrani i očuvanju autonomije slovenstva (zato je odbila tivolsku rezoluciju), kod ženskih pitanja je bila zagovornik »umjerenosti i dostojanstva«, danas bi rekli »umjereni feminizam«. Vodila je jugoslovensku Alijansu ženskih pokreta (gibanja), feminističku organizaciju koja je imala za cilj državljanšku i društvenu ravnopravnost žena. Godine 1941. se je uključila u OF, poslije rata do 1950. je radila na ministarstvu za rad te školstvo.

Za **Angelo Vode** (1892–1985) mirno možemo reći da je bila slovenska Simone de Beauvoir. Na početku se je uključila u ženska društva, 1922. ušla u komunističku partiju, od 1928. vodila Alijansu ženskih gibanja, borila se za prava žena i protiv fašizma. Kako je bila komunistička partija zabranjena vezu sa njom je održavala preko Zdenke Kidrič (1909–2008), protivila se potpisivanju Molotov-Ribbettrop, uključila se u OF (bila je u Vrhovnom plenumu), ali i zamjerila se jer je sa zaključkom OF borila sa miroljubivošću (skupljala je potpise za molbu Mussoliniju da prestane streljati taoce). Nakon toga se je povukla u samoču i poslije rata doslovno nastradala pod novim vlastima.

Iz predratnog perioda pred 2. svjetskim ratom moramo kao borca za prava žena spomenuti **Vidu Tomšić** (1913–1998), već formiranu feministkinju i komunista. Na 5. državni konferenciji KPJ u Zagrebu je imala referat o radu sa ženama i upozorila sa se moraju komunisti posvetiti tom pitanju. U toku NOB je bila hapšena, mučena, osuđena i po zatvorima. Tek januara 1944. se je

vratila u Sloveniju, tako da se nije mogla pridružiti prvom kongresu SPŽZ u Dobrniču 1943. (bila je od 1948-51 predsjednica jugoslavenske AFŽ do njenog ukidanja). Poslije 2. svjetskog rata je bila na vodećim jugoslovenskim položajima i državnica koja je po svijetu zagovarala prava žena. Njenom zaslugom imamo u Ustavu 55. član.

Ukratko, predratne napredne žene su se borile za ravnopravnost žena, pogotovo su se borile za pravo glasa, za ekonomski i lična prava žena, istovremeno su bile borci antifašizma. Poslije okupacije Slovenije su im se u okviru OF pridružile brojne žene iz naprednih društava kao i pojedine iz stranaka, organizirano nastalih uglavnom iz komunističke. Upravo komunističko djelovanje u ilegalu je pomoglo da su se žene znale dobro organizirati i pružiti otpor neprijatelju.

Prije dobrniškog kongresa je bila glavni organizator u ilegalu jedinstvenih ženskih demonstracija u Ljubljani 21. aprila (do 12. maja, *Dovidenja do sljedeće srijede*) te 21. juna 1943 **Angela Ocepek** (1912–1959), koja je potom postala predsjednica Slovenske protifašistične ženske zveze (SPŽZ). Upravo te demonstracije i sam kongres su značili da su žene ne samo ušle u javni prostor nego ga i zauzele: ušle su u politiku.

Za organizaciju održavanje kongresa u Dobrniču je posebno značajna **Mara Rupena Osolnik** (1918–2003), koja je bila sekretarica SPŽZ, poslije rata je odlučno doprinijela očuvanju poruka i sjećanja na prvi kongres.

Sve članice te jedinstvene slovenske političke sile žena su znale da moraju, ako hoće udružiti slovensko ozemlje u jednu domovinu, politički probuditi po cijelom narodnom ozemlju političku silu žena, zato su organizirale 1. pokrajinsku konferenciju SPŽZ za Primorje 2. februara 1944. na Štjaku gdje je 180 primorskih žena delegata zahtijevalo pripojenje Sloveniji dijelu tadašnje Jugoslavije.

Pored zemaljske cjelovitosti su zadale sebi u zadatak da će poslije rata izgraditi bolje i pravednije društvo.

Prekretnica u nastajanju za jednaku prava žena u Sloveniji je bila uspostavljena već pred Dobrničem: žene su dobile pravo glasa odlukom IO OF 17.maja 1942. godine.

-
- Slovenska protifašistična ženska zveza (SPŽZ) je bila zvanično ustanovljena na 1. kongresu 16. i 17. 10 1943, mada je to ime imala samo do 2. kongresa (9. i 10. 1945.) kada je promijenjeno ime u Antifašističnu frontu žena Slovenije (AFŽS) koja je bila 1952. ukinuta.
 - U Štjaku je bila 2. 2. 1944 1. pokrajinska konferencija SPŽZ za Primorje.
 - Ove godine imamo 80. godišnjico SPŽZ i 70. godišnjicu ukidanja AFŽS.

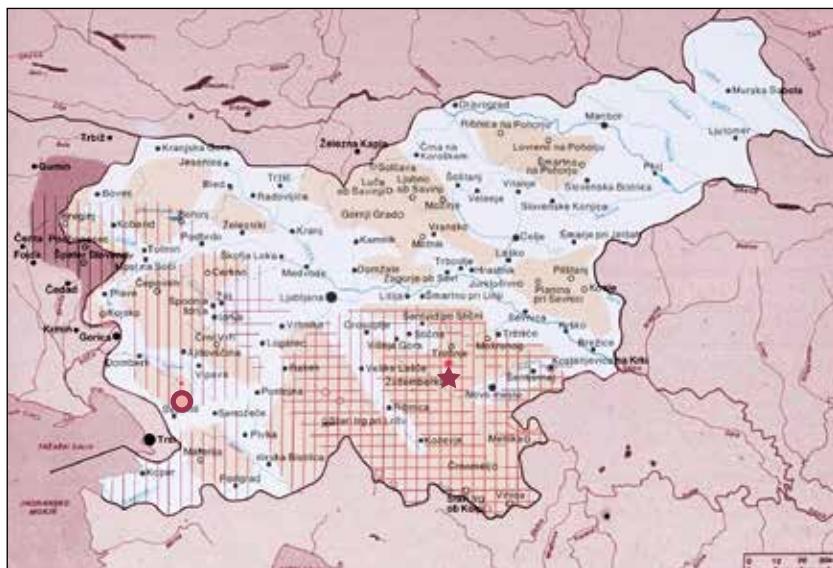
– Društvo za očuvanje i razvijanje sjećanja i tradicija na učešće žena u NOB – Dobrnič, skraćeno Društvo Dobrnič (DD) je bilo ustanovljeno 2001. godine, jer se ženska povijest u Sloveniji počela brisati, a sjećanje na 1. kongres Slovenskog protufašističkog ženskog saveza (SPŽZ) te na poslijeratno Antifašističku frontu žena (AFŽ) izblijedilo. Društvo Dobrnič je dobrovoljno, neprofitno, vanstrankarsko udruženje, koje nastoji sačuvati povijesno sjećanje na političko djelovanje slovenskih žena u NOB te teži ravnopravnijem učešću žena u odlučivanju i u javnom životu. Društvo razvija i djelovanje i programe koji doprinose jednom pravičnijom učešću žena te za njihovo većoj vidljivost. Među zadacima društva je i svake godine organizacija proslave sjećanja u Dobrniču. U godini 2023. će biti 15. oktobra.

Od 2014. godine je Društvo Dobrnič prvo i jedino veteransko žensko društvo u Republici Sloveniji.

SLOVENSKI TERITORIJ U 2. SVJETSKOM RATU

Južno od Save je bilo za sjeverozapadnom rapalskom granicom talijansko okupirano područje (Ljubljanska provincija); sjeverno od Save iza rapalske granice je bilo njemačko okupirano područje, (Gorenjska, Štajerska), koje je bilo priključeno Njemačkoj. Prekomurje (Murska Sobota) je bilo pod mađarskom okupacijom. NDH (Neodvisna država Hrvatska) je okupirala nekoliko krajeva uz današnju slovensko-hrvatsku granicu. 27. aprila je bila osnovana Oslobođilačka fronta, koja je vodila ratni upor protiv okupatora, zato su već u jesen 1941. počeli organizirati partizanske jedinice koje su počele oslobađati teritorije.

Geografska karta oslobođenog teritorija od 1942.-1944.

LEGENDA:

— OSLOBOĐENO PODRUČJE U LJETO 1942.

||||| OSLOBOĐENO PODRUČJE U JESEN 1943.

■ OSLOBOĐENO PODRUČJE 1944.

★ DOBRNIČ

● ŠTJAK

**Vera Osolnik Klopčič, Maca Jogan, Živa Vidmar
80 godina od 1. kongresa žena
(od 16. do 18. oktobra 1943)**

Originalno izdanje: 80 let od 1. ženskega kongresa

Izdala i založila: Društvo Dobrnič i Ministrstvo za kulturo

Uredile: Vera Osolnik Klopčič i Živa Vidmar

Oblikovanje i prelom: Neja Trbižan

Fotografije: Enver Palalić

Tisk: Somaru, d.o.o.

Tiraž: 200

Ljubljana, septembar 2023.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

305(497.1)(082)

OSOLNIK Klopčič, Vera

80 godina od 1. kongresa žena : (od 16. do 18. oktobra 1943) / [Vera Osolnik Klopčič, Maca Jogan, Živa Vidmar ; fotografije Enver Palalić].
- Ljubljana : Društvo Dobrnič : Ministrstvo za kulturo, 2023

Prevod dela: 80 let od 1. ženskega kongresa

ISBN 978-961-91789-6-6 (Društvo Dobrnič)

COBISS.SI-ID 165240323

